

Institutul de igiena și sănătate publică din București

L. FIALLA ȘI ÎNCEPUTURILE VIETII ȘTIINȚIFICE MEDICALE ÎN BUCUREȘTI

G. Brătescu

Pină acum un secol nu întâlneam în Principatele dunărene condiții prielnice înfloririi și propășirii unei adevărate științe medicale. Se perindaseră pină atunci destui doctori și chirurghi prin Moldova și Țara Românească, dar prea puțini au stăruit pe aceste meleaguri, și chiar aceștia dovediseră, de obicei, preocupări înrudite mai degrabă cu aspectele mercantile ale medicinei timpului. Au existat desigur și excepții cu totul vrednice de respect, căci numele Caracășilor, al lui *Iacob Cihac*, al lui *Iuliu Baraș* trebuie înscrise la loc de cinste în istoria culturii noastre. Dar pină către 1859 cu greu s-ar putea vorbi despre o creație medicală originală, aproape toate tipăriturile care apar în Principate având un caracter de popularizare.

Iată însă că în preajma Unirii, un suflu nou începe să se simtă. Fermentul însămînțat la 1842 de *Nicolae Kretzulescu* prin întemeierea școlii de „chirurgia cea mică” de la spitalul Colțea, numărul tot mai mare de medici autohtoni, strădaniile lui *Carol Davila* de a ridica învățămîntul nostru medical pe o treaptă mai înaltă și mai cu seamă, dezvoltarea generală social economică și atmosfera de avînt patriotic determinată de perspectiva făuririi statului român, toate acestea au creat ambianța necesară dezvoltării medicinei științifice. În 1857 își începe activitatea Societatea medicală științifică din București, în 1858 un ofis consfințește existența Școlii naționale de medicină și farmacie, în 1859 apare „Medicul român”, prima noastră gazetă cu caracter strict medical, ca în 1862 să fie înființată Direcția generală a serviciului sanitar, cel dintîi for centralizator al acțiunilor de ocrotire a sănătății. Aceasta este perioada în care a sosit la București medicul maghiar *Ludovic Fialla*.

Ar putea părea curios interesul pe care l-a stîrnit și continuă încă să-l stîrnească personalitatea acestui medic, care de fapt nu a excelat nici prin lucrări științifice memorabile, nici printr-o activitate obștească excepțională și care n-a izbutit să devină măcar profesor la facultatea din București. Despre *Fialla* s-au scris însă multe articole și chiar teze de doctorat, iar cercetătorii de astăzi nu acceptă nici ei să-l lase uitării.* Care să fie explicația statornicei atenții de care se bucură acest medic?

Fialla s-a născut în 1831 în orașul Baja din Ungaria. Izbucnind revoluția, tinărul de 17 ani se înrolează în armata eliberatoare, luptă, este rănit și ajunge

* Pentru bibliografia principalelor lucrări cu privire la *Fialla*, vezi S. *Izsák*, *Din trecutul legăturilor medicale romîno-maghiare*. Buc., 1956. p. 131.

prizonier. Studiază apoi, medicina la Viena, dar regimul de represiune din deceniul de după 1848 îl silește să se expatrieze, astfel că în 1856 îl găsim la București.

Sirguinta și capacitățile sale se fac grabnic remarcate, iar peste numai trei ani de la sosirea în țară este numit profesor de anatomie și histologie la Școala națională de medicină, unde în 1861 a predat și un curs de oculistică. Lui îi revine, de altminteri, meritul de a fi reformat învățământul anatomiei trecându-se de la simplele demonstrații pe preparate conservate, la lucrările de disecție pe cadavru.

Paralel cu activitatea didactică și spitalicească, el se afirmă și în viața științifică ce se închea în capitala țării. Prospectul pe care doctorul *Severin* îl publică în fruntea primului număr, din 15 noiembrie 1859, al „Medicului român” menționează numele lui *Fialla* printre cele ale personalităților care au promis concursul lor. La fel, în 1862, când apare „Monitorul medical”, oficiosul administrației sanitare a țării doctorul *A. Wehnert* redactorul foii, anunță că pentru regularizarea apariției jurnalului „și-a însoțit” printre alții pe *Fialla*, care va rămâne unul din colaboratorii permanenți ai „Monitorului”.

La fei de intensă este participarea lui la ședințele societăților medicale ale timpului, în conducerea cărora este ales în repetate rânduri.

Entuziasmul său contrastează net cu indiferentismul majorității colegilor, care fie datorită timidității rezultate din subapreciere a nivelului atins atunci de medicina noastră, fie datorită unei orientări practice, ocoleau ședințele științifice și refuzau să colaboreze la publicațiile de specialitate. „De multe ori — remarcă *Fialla* în 1883 — am luat și eu parte activă la redactarea vreunui ziar medical, dar nu atât expensele (cheltuielile), cât lipsa de elaborate au fost cauza ca să înceteze organele medicale”.*

De subliniat nu numai faptul că, prin numărul comunicărilor, *Fialla* se dovedea unul dintre cei mai stăruitori participanți la activitatea societăților medicale; se poate spune că el este acela care a dat semnalul luptei pentru calitate în viața științifică medicală bucureșteană. Un ecou deosebit a produs, de pildă articolul publicat în „Monitorul medical” la 10 decembrie 1862, prin care atrăgea atenția asupra erorilor conținute în lucrarea doctorului *Auerbach* „Despre puterea tămăduitoare a apei minerale de la Balta Albă”. Exigența manifestată cu acest prilej de către *Fialla* constituie un indiciu de maturizare a publicațiilor noastre. Frecvențele discuții în contradictoriu susținute cu *Kugel*, cu *Felix* și cu alte somități ale medicinei românești, discuții despre care menționează procesele-verbale ale Societății medicale științifice și ale Societății medico-chirurgicale, demonstrează atât amploarea informației de care dispunea *Fialla*, cât și combativitatea lui științifică.

Mintea sa a rămas totdeauna receptivă pentru innoirile binefăcătoare. Se știe că el a fost unul dintre principalii promotori ai listerianismului în țara noastră.** Merită amintit cu acest prilej un episod caracteristic, relatat de însuși *Fialla* în amintirile sale din războiul de independență: intrind în legătură cu câțiva medici englezi veniți la noi cu ambulanțele „Crucii Roșii”, el i-a inițiat pe aceștia asupra metodelor antiseptice preconizate de ilustrul lor compatriot...

Același simț al noului l-a dovedit, de altfel, atunci când s-a străduit să încetățenească la noi ideea înființării grădinilor de copii, făcând chiar parte din comitetul creat în acest scop.***

* *Cugetări mensuale din dicțiu chirurgo-oculistica a spitalului „Filantropia”, sept. 1883, p. 1.*

** Vezi în special articolul său „Despre mezele antiseptice”, în *România Medicală*, nr. 5 din 1 apr. 1875, p. 65—71.

*** *Die Epoche*, nr. 475 din 11 dec. 1872; *Revista medicală din București*, nr. 22 din 20 dec. 1872, p. 170—173.

Una din pasiunile lui *Fialla* a fost aceea de a transmite altora cunoștințele pe care le dobândise, de a contribui la instruirea tinerelor generații de medici. Din nefericire, o activitate didactică propriu zisă nu a desfășurat decît zece ani, între 1859—1869. Catedra de oftalmologie de la Facultatea de medicină din București i-a fost sistematic refuzată. Adversarii săi au invocat cu această ocazie și prețute șovine, fiind un merit al naturalistului *Grigore Ștefănescu* de a fi luat atunci apărarea „străinului” *Fialla*.*

Poate că tocmai faptul de a fi fost împiedicat să se dedice carierei didactice l-a determinat pe *Fialla* să editeze începînd din 1882 o revistă unică în analele presei medicale rominești. Este vorba de „Cugetările mensuale din divizia chirurgicală a spitalului Filantropia”, (continuate la Colțea din februarie 1884, cînd este transferat ca medic primar la acest spital), o publicație lunară scrisă în întregime de *Fialla* și tipărită în 600 exemplare, care erau difuzate gratuit în țară și peste hotare. Aici relatează el cazurile cele mai interesante constatate în practica de fiecare zi, aici își nota reflecțiile asupra progreselor chirurgiei, aici trata probleme de deontologie, aici făcea propuneri pentru îmbunătățirea organizării noastre sanitare.

Inițiativa aceasta a fost întîmpinată cu o oarecare simpatie, dar și cu multă neîncredere de către colegi. „Știu bine — consemna *Fialla* în 1885 — că lucrările mele displac la mulți; n-am uitat că am fost combătut și chiar absurd atins, dar cum nimic nu a fost în stare de a mă abate de la îndeplinirea datoriilor mele, tot astfel nimeni nu mă va convinge că a observa imense cazuri instructive din spitalele noastre ar fi un drept... numai al cîtorva oameni și nu un drept instructiv pentru toată lumea noastră medicală”.**

În ciuda stilului naiv și a caracterului lor destul de hibrid, „cugetările mensuale” își păstrează o anumită prospețime și acel aer de autenticitate pe care îl întîlnim numai în jurnalele intime. Unele pagini au valoarea de documente semnificative, pline de o reală forță evocatoare, care ne ajută să reconstituim atmosfera și preocupările epocii. „Luna aceasta — scrie *Fialla* în februarie 1883 — am rupt cu un obicei uzitat în multe spitale, care după convincția mea a fost un propagator puternic de diferite contagii și infecții. Este uzul ca înîrmere cu ștergare aruncate pe umeri să urmeze vizita medicală; aceste ștergare au un colț muiat în apă, spre a fi mai apte de a șterge degetele noastre cu care am atins ceva impur.” *Fialla* a desființat ștergarele prin intermediul cărora infecția era împrăștiată de mina medicului la toți bolnavii pe care acesta îi atingea ulterior, și a introdus spălarea pe miini cu apă și săpun după clectuarea fiecărui pansament sau explorare de plagă.

Sau altă notație, care aruncă o lumină destul de puternică asupra vieții de spital în epoca antisepsiei: „În divizia mea se execută toate măsurile antisepsice cu o exactitate anxioasă; scîndurile, toate mobilele se șterg în toate zilele cu cirpe muiate în apă fenicată, în toate diminețile se pulverizează în atmosfera saloanelor apă fenicată 20% printr-un pulverizator mare. Toți bolnavii sînt îndemnați a-și spăla miinile și fețele lor, și pe urmă fiecare dintrînșii este șters cu un burete muiat în apă fenicată 3%.”***

Calitățile de operator ale lui *Fialla* căpătaseră o recunoaștere largă, serviciul său fiind solicitat și de bolnavi de peste graniță, mai ales pentru intervențiile oftalmologice pe care el le execută cu o rară măiestrie, la care contribuia în bună măsură ambidextria sa. Un efort excepțional a depus *Fialla* în cursul războiului din 1877—1878, atît la spitalele din București, cît și la cele din preajma zonei de operații, îngrijind deopotrivă soldați romîni și prizonieri turci. Apreciînd munca desfășurată de *Fialla* la Turnu Măgurele, primul-

* *Romînul* din 12 oct. 1873.

** *Dr. Fialla: Cugetări asupra raportului anual al l-ei diviziuni chirurgicale din spitalul Colțea, emise la finele anului 1885, Buc., 1886, p. 1.*

*** *Dr. Fialla op. cit. p. 5.*

ministru telegrafia în toamna lui 1877 președintelui Crucii Roșii, cerindu-i să-l lase în continuare în acea localitate, unde prezența lui se dovedea indispensabilă.*

De altfel, *Fialla*, a fost unul dintre membrii fondatori ai Crucii Roșii, organizație căreia s-a străduit, după 1900, să-i imprime un rol activ și în timp de pace, propunând ca ea să-și asume misiunea organizării unei secții de salvare. *Fialla* a insistat ani de-a rândul asupra acestei propuneri constructive, care a fost însă regulat respinsă pe motiv că ar fi tins „să dea altă direcție societății”.**

Deși prin mentalitate, preocupări și relații nu a depășit în general, limitările burgheze, vom întâlni frecvent la *Fialla* atitudini de sinceră simpatie pentru masele obișnuite, simpatie care uneori se exteriorizează în accente de protest. Referindu-se la constatările pe care le-a făcut personal cu prilejul acțiunii de ajutorare a victimelor inundației de la 1864 din București, el descrie în culori sumbre locuințele bieților mahalagii și remarcă în concluzie: „Nu exagerăm de loc zicând că în astfel de case locuiesc bolile cu oamenii”...***

O adevărată campanie a susținut *Fialla* în problema responsabilității patronale în caz de accidente de muncă. „Cugetările mensuale” abundă în relatări despre asemenea accidente, de fiecare dată *Fialla* cerind să se instituie un sistem eficace de protecție a muncii. „Muncitorul întrebunțat cu manipularea neobișnuită a mașinilor în diferite fabrici deseori este lezionat, — scria el în ianuarie 1883, adăugind: — Dacă mașinile mutilează pe muncitor și-l fac incapabil a-și câștiga pâinea este de întrebare dacă autoritatea n-ar trebui să oblige pe fabricanți de a se ocupa de soarta acestor nenorociți... Un ordin ne obligă a înștiința pe procuror despre toate leziunile care sînt produse la orice persoană introdusă în spital; noi executăm aceste ordine cu multă exactitate; negreșit nu putem afla ce măsuri se iau în urma înștiințării noastre”. Revinând peste șase luni asupra aceleiași probleme, *Fialla* își mărturisește neputința de a determina adoptarea unor măsuri efective în favoarea muncitorilor: „Știu că vocea mea este slabă și nu se aude nici chiar în anticamera aceluia care ar trebui să aibă auzul mai dezvoltat decît muncitorii ordinari”. Cu aceeași amărăciune atrăgea el atenția, în septembrie 1883, că lezarea unui copac din pădurile statului se pedepsește aspru, pe cînd lezarea unui muncitor rămîne nesancționată!

Fialla a trăit într-un moment de răscruce a medicinei noastre, tocmai în perioada care face tranziția între lăza pe care V. *Bologa* o numea de asimilare și cea de creație originală. Insuși *Fialla* nota în 1884: „Mă simt... ca un intermediar fidel între trecut și viitor: execut cele aflate de (la) oameni îmbătrîniți în științe și le arăt la generația tînără. Mi se pare astfel că dau o mină trecutului și cu cealaltă strîng mîna viitorului”. Este sigur că el a izbutit să îndeplinească cu cinste acest rol, căci epoca sa pretindea în primul rînd entuziasm și generozitate, calități cu care a fost înzestrat din belșug.

Infringerea revoluției din 1848, cu spulberarea nădejdilor de libertate și progres care izbucniseră în acea „primăvară a popoarelor”, nu a făcut din *Fialla* un sceptic sau chiar un cinic, așa cum s-a întîmplat cu mulți dintre tovarășii săi de luptă. El și-a păstrat intactă încrederea în oameni, netrădînd elanurile tinereții nici atunci cînd s-a văzut nevoit să-și părăsească țara. Sînt uimitoare vioiciunea și capacitatea de entuziasm, de care dă dovadă în tot decursul existenței sale acest om care a cunoscut destule amărăciuni. Persona-

* *Arhiva Com. Exec. al Crucii Roșii a R.P.R.* Dosarul 1877—1878. Telegrama a lui I. C. Brătianu din sept. 1877.

** *Arhiva Com. Exec. al Crucii Roșii a R.P.R.* Registrele de procese-verbale. Ședințele Consiliului general din 14 ian. 1901, 1 mai 1904 și 6 aprilie 1907

*** *Gazeta medicală*, nr. 4 din 5 aprilie 1865, p. 32.

litatea sa respiră umanitate și sinceritate; așa se explica de ce paginile pe care le-a scris sînt pătrunse de un avînt care pe alocuri ne farmecă și astăzi, în pofida sentimentului lor care părea desuet chiar contemporanilor săi.

Fialla nu a știut ce este blazarea și oboseala. Este semnificativ faptul că, la bătrînețe, ei a început să ia lecții de pictură, neîmpăcîndu-se cu inactivitatea la care îl condamna trecerea la pensie. Contemporanii nu l-au cruțat cu ironiile, stîrniți de excesele lui de vitalitate științifică. Zîmbetele lor nu ne împiedică totuși să stimăm și să ne fie drag acest om care nu se putea decide să nu creadă în nimic și să arboreze egoismul și spiritul de concurență oarbă.

Aceeași generozitate sufletească l-a ajutat pe *Fialla*, într-o epocă de întretire a naționalismelor, să se devoteze patriei sale adoptive, fără să-și renege totuși pe cea de origine, căci pînă către sfîrșitul vieții (a murit la București în 1910) a publicat lucrări și în limba maghiară.

Intr-un articol din 1875 el scria: „Ferice de medicul căruia i-a dat natura toate calitățile de a răspunde cerințelor unui serviciu uman și atît de greu, ferice de medicul care are caracterul necesar pentru a inspira iubirea și ardoarea necesară la un asemenea cult uman; ferice de medicul a cărui judecată este justă, ca să culegă experiențele, bine bazate, în folosul omenirii întregi!” Aceste cuvinte pot într-adevăr, servi ca epitaf doctorului *Ludovic Fialla*.

Sosit la redacție: 24 mai 1958.

Bibliografie

1. IZSAK S.: Din trecutul legăturilor medicale romino-maghiare, București 1950, 131.
2. FIALLA L.: *Cugetări Mensuale*..., 1833, sept. 1.
3. FIALLA L.: *România medicală*, 1875, 5. apr. 1, 65—71.
4. FIALLA L.: *Die Epoche* 1872, dec. 11, și *Revista Medicală București* 1872., 22. dec. 20, 170—173.
5. *Romînul* 1873, oct. 12.
6. FIALLA L.: *Cugetări asupra raportului anual al l.-ei diviziuni chirurgicale din spitalul Colțea emise la finele anului 1885*, în București, 1886., 4.
7. Op. cit. pag. 5.
8. ARHIVA COM. EXEC. AL CRUCII ROȘII A R.P.R.: dosarul 1877—1878, telegrama a lui I. C. Brătianu, 1877 sept.
9. ARHIVA COM. EXEC. al CRUCII ROȘII A R.P.R.: ședințele consiliului general, 1901, ian. 14., 1904, 1 mai și 1907, 6. apr.
10. FIALLA L.: *Gazeta Medicală*, 1865, 1. apr. 5., 32.
11. FIALLA L.: *România medicală* 1875, 6. apr. 15, 81—85.